

در یک تقسیم‌بندی کلی، چنانچه ناهنجاری‌های بازار سرمایه را به جرایم، تخلفات و اختلافات تقسیم کنیم، رسیدگی به اختلافات فعالان بازار در صلاحیت یک مرجع شبه قضایی با ترکیب و صلاحیت مشخص با عنوان هیئت‌داوری است که پس از بررسی ادعای خواهان و استماع دفاعیات خواننده، نسبت به صدور رأی قطعی و لازم‌الاجرا اقدام می‌کند. مطابق مفاد ماده ۳۶ قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران مصوب آذر ماه ۱۳۸۴، اختلافات کارگزاران، بازارگردانان، مشاوران سرمایه‌گذاری، ناشران، سرمایه‌گذاران و سایر فعالان در حوزه فعالیت حرفه‌ای آنها در صورتی که در کانون مربوطه سازش حاصل نیاید، توسط هیئت‌داوری رسیدگی می‌شود. بنا بر این ماده، رسیدگی به کلیه اختلافات فعالان بازار سرمایه در صلاحیت هیئت‌داوری قرار دارد و دیگر دادگاه‌ها صلاحیت رسیدگی به دعاوی حقوقی فعالان بازار را ندارند. این تأسیس قانونی با عنایت به دو اصل «سرعت» و «دقت» در امور تجاری ایجاد شده است.

تشکیلات هیئت‌داوری

الف - اعضای هیئت‌داوری

ماده ۳۷ قانون بازار اوراق بهادار برای هیئت‌داوری سه عضو اصلی و برای هر یک از اعضای اصلی، عضو علی‌البدل و در نتیجه سه عضو علی‌البدل پیش‌بینی کرده است. ترکیب اصلی هیئت سه نفره داوری را یک نفر قاضی باتجربه در امر قضاء و دو نفر صاحب‌نظر اقتصادی و مالی تشکیل می‌دهد. قاضی هیئت توسط رئیس قوه قضاییه و دو عضو دیگر به پیشنهاد سازمان بورس و اوراق بهادار و با تأیید شورای عالی بورس و اوراق بهادار منصوب می‌شوند. جلسه هیئت‌داوری با حضور سه عضو اصلی یا در غیاب عضو اصلی با حضور عضو علی‌البدل رسمیت دارد.

مدت مأموریت اعضای اصلی و علی‌البدل دو سال است و انتخاب مجدد آنان حداکثر برای دو دوره بلامانع است. قانون‌گذار، با تقسیم مدت شش سال عضویت اعضای هیئت‌داوری ماده ۲۲ قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (مرجع رسیدگی به شکایات و اختلافات مربوط به واگذاری سهام) به سه دوره دوساله، سیاست متفاوتی در مدت عضویت اعضای هیئت‌داوری اتخاذ کرده است. براین اساس، اهمیت داوری قانون بازار اوراق بهادار و ضرورت مراقبت در عمل آن و لحاظ اثر گذاری وسیعش در اقتصاد کلان کشور مشهود می‌گردد (البته بند اول ماده ۲۱ قانون برنامه توسعه ۱۳۷۹/۱/۱۷ مدت عضویت پنج نفر اعضای هیئت‌داوری را که از طرف دولت منصوب خواهند شد، شش سال تعیین کرده است). به همین اعتبار، رئیس قوه قضاییه و سازمان بورس و اوراق بهادار پیش از انقضای مهلت دو ساله باید فعالیت اعضای هیئت‌داوری را بررسی کند و پس از احراز شرایط لازم برای هر عضو، اعضا را تعیین و منصوب نماید تا با پایان یافتن دوره، در رسیدگی وقفه ایجاد نشود، رسیدگی به دعوی مردم به علت عدم نصب اعضای جدید بلا تکلیف نماند و عملاً به عذر بررسی

صلاحیت اعضای مرجع قانونی دادرسی تعطیل نگردد.

ب- دبیرخانه هیئت‌داوری

نکته درخور توجه در این مقام آن است که تشکیل هیئت‌داوری در نقاط مختلف کشور منع قانونی ندارد. از این رو، در صورت تشکیل جلسات هیئت‌داوری در محلی غیر از تهران، همراهی دبیرخانه با هیئت‌داوری ضروری و بلا اشکال خواهد بود. لذا می‌توان گفت که دبیرخانه در تهران (محل سازمان بورس و اوراق بهادار) مستقر است و عنداللزوم در هر محلی که جلسات داوری برگزار گردد، در معیت هیئت‌داوری به انجام وظایف مرتبط خواهد پرداخت. هیئت‌داوری دارای دبیرخانه‌ای است که به منظور انجام دادن امور تحقیقاتی، اداری و وظایف دفتری هیئت‌داوری، اعم از تکمیل پرونده، تعیین و ابلاغ وقت رسیدگی، ابلاغ شکایت خواهان به خواننده یا خواندگان و نیز انجام دادن اموری که تصمیم هیئت‌داوری است، در محل سازمان بورس و اوراق بهادار تشکیل شده است. در رأس دبیرخانه هیئت‌داوری، دبیر هیئت قرار دارد که کارشناسان، بایگان، مأمور ابلاغ و منشی تحت نظارت وی فعالیت می‌کنند. اقدامات دبیرخانه هیئت‌داوری در موارد متعدد به عملکرد دفاتر شعب دادگاه شباهت دارد اما از جهاتی نیز با آن متفاوت است و نقش گسترده‌تری در به نتیجه رساندن پرونده‌های مطروحه از جمله انجام دادن پژوهش‌های علمی و تدوین گزارش‌های تطبیقی در هیئت ایفا می‌نماید.

صلاحیت هیئت‌داوری در رسیدگی به دعاوی

الف- صلاحیت ذاتی هیئت‌داوری

براین اساس، رسیدگی به اختلافات حرفه‌ای فعالان بازار در صلاحیت محاکم عمومی، با وجود اینکه مرجع تظلمات عمومی هستند، نمی‌باشد. در عمل نیز دادگاه‌های عمومی با صدور قرار عدم صلاحیت از رسیدگی خودداری کرده‌اند

که این امر در دیوان عالی کشور نیز مورد تأیید قرار گرفته است. با توجه به ماده ۳۶ قانون بازار اوراق بهادار، منشأ اعتبار صلاحیت هیئت‌داوری قانون است و متمایز از داوری اختیاری موضوع آیین دادرسی مدنی است که منشأ اعتبار آن تراضی طرفین است. با این وصف، طرفین نمی‌توانند به تراضی، صلاحیت هیئت‌داوری را در رسیدگی به دعاوی مربوطه سلب کنند و محاکم را به‌عنوان مرجع فصل خصومت تعیین نمایند.

ب- صلاحیت حقوقی هیئت‌داوری

صلاحیت هیئت‌داوری یک صلاحیت حقوقی است. این هیئت تنها به موارد حقوقی (اختلافات) رسیدگی می‌کند و در صورت اثبات ادعا، حکم به جبران خسارت صادر می‌شود. براین اساس، هیئت‌داوری صلاحیت صدور حکم کیفری یا انضباطی ندارد.

ج- صلاحیت اختصاصی هیئت‌داوری

صلاحیت اختصاصی هیئت‌داوری از این جهت است که رسیدگی به برخی از اختلافات صرفاً در صلاحیت این هیئت است. صلاحیت اختصاصی هیئت‌داوری به دو اعتبار بیان می‌شود: ۱- به اعتبار موضوع ۲- به اعتبار اشخاص
براین اساس، هیئت‌داوری به اعتبار موضوع به کلیه اختلافات «ناشی از فعالیت حرفه‌ای» رسیدگی می‌کند؛ برخلاف هیئت‌داوری قانون سابق که فقط به اختلافات «ناشی از معاملات» رسیدگی می‌کرد.

و به اعتبار اشخاص، کلیه فعالان بازار که تحت شمول قانون بازار اوراق بهادار و قانون توسعه ابزارها و نهادهای مالی جدید هستند، باید برای حل اختلافات ناشی از فعالیت حرفه‌ای خود به این هیئت مراجعه نمایند، برخلاف هیئت در قانون سابق که فقط به اختلافات بین کارگزاران با یکدیگر یا با سرمایه‌گذاران رسیدگی می‌کرد.

د- صلاحیت اشتراکی هیئت‌داوری

صلاحیت اشتراکی هیئت‌داوری بدین معناست که این هیئت در بررسی اختلافات ناشی از قصور یا تخلف ناشران در عرضه اولیه که منجر به خسارت می‌شود، با هیئت‌مدیره بورس صلاحیت اشتراکی دارد. این امر در تبصره ۱ ماده ۴۳ قانون بازار اوراق بهادار طرح شده و براین اساس، برای رسیدگی به خسارت‌های ناشی از قصور یا تخلف ناشران در عرضه اولیه، که به هر یک از فعالان وارد شده باشد، قانونگذار، هیئت‌مدیره بورس و هیئت‌داوری را به‌عنوان دو مرجع رسیدگی مشخص کرده و زیان‌دیده مخیر است دعوای خود را در هر یک از این دو هیئت که بخواهد، طرح کند.

بدیهی است با توجه به تبصره ۵ ماده ۳۷ اگر خواهان، هیئت‌داوری را انتخاب کند، با رأی قطعی و لازم‌الاجرا مواجه خواهد بود ولی اگر در هیئت‌مدیره بورس طرح دعوا نماید، رأی قطعی نخواهد بود و امکان تجدید نظر خواهی وجود دارد.

ه- صلاحیت مبتنی بر بازار

صلاحیت مبتنی بر بازار هیئت‌داوری بدین معناست که هیئت‌داوری هم صلاحیت ملی و کشوری دارد و هم صلاحیت رسیدگی به دعوای له یا علیه اتباع خارجی، که در چارچوب قانون بازار و آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌های مربوطه به فعالیت حرفه‌ای در بازار اقدام می‌کنند.

و- صلاحیت رسیدگی به دعوای علیه شرکت‌های دولتی

از آنجا که هیئت‌داوری ماهیتاً «داوری» اختیاری یا سازمانی محسوب نمی‌شود بلکه یک مرجع شبه‌قضایی با صلاحیت قانونی و ذاتی خاص به‌شمار می‌رود، برخی از اصحاب دعوای مطروحه در این مرجع یا وکلای آنان، به تصور اینکه این مرجع داوری اختیاری است، ایراد عدم صلاحیت هیئت - به استناد اصل ۱۳۹ قانون اساسی - را مطرح می‌کنند. مطابق این اصل صلح دعوای راجع به

اموال عمومی و دولتی یا ارجاع آن به داوری در هر مورد، موکول به تصویب هیئت وزیران است و باید به اطلاع مجلس برسد... از آنجا که داوری مندرج در قانون آیین دادرسی مدنی امری اختیاری و داوری مقرر در ماده ۳۶ قانون بازار اوراق بهادار تکلیف قانونی است و رسیدگی به اختلافات اشخاص ذی‌ربط در حوزه فعالیت حرفه‌ای آنها در صورت عدم سازش الزاماً توسط هیئت‌داوری صورت می‌گیرد، لذا این مرجع صلاحیت رسیدگی به دعاوی علیه شرکت‌های دولتی را نیز دارد.

ز- صلاحیت رسیدگی به دعاوی عدم پرداخت سود توسط ناشران

مطابق ماده ۱۵ قانون توسعه ابزارها و نهادهای مالی جدید؛ در صورتی که اوراق بهادار پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار یا بازار خارج از بورس یا اوراق بهادار مبتنی بر کالا، که در بورس کالا پذیرفته می‌شود، متضمن سود مصوب، سررسید شده یا تضمین شده باشد، باید به موقع و در چهارچوب مقررات توزیع و پرداخت شود. در صورت خودداری ناشران و شکایت صاحبان اوراق بهادار یا سازمان بورس و اوراق بهادار، موضوع در هیئت‌داوری قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران طرح و آرای صادره در این خصوص از طریق اجرای احکام دادگاه‌ها قابل اجراست.

بر اساس این ماده، رسیدگی به دعاوی سود علیه ناشران در صلاحیت هیئت‌داوری قرار گرفته است. لازم به ذکر است با توجه به اینکه ماده ۱۵ قانون توسعه ابزارها و نهادهای مالی جدید در این مورد به لزوم ارائه گواهی عدم سازش اشاره نکرده است، دعاوی عدم پرداخت سود توسط ناشران موضوع این ماده به گذراندن فرایند سازش نیاز ندارد و دعاوی مربوط مستقیماً در هیئت طرح و پیگیری خواهد شد.

فرایند تشکیل پرونده
در دبیرخانه هیئت داورى

۱-مراجعه به سامانه هیئت‌داوری و تکمیل مراحل ثبت دادخواست به صورت اینترنتی^(۱)

در اولین مرحله از فرایند تشکیل پرونده در دبیرخانه هیئت‌داوری، خواهان با مراجعه به سامانه هیئت‌داوری، اقدام به تکمیل فرم مخصوص رسیدگی در هیئت مذکور به صورت اینترنتی نموده و پرینت کاغذی آن را به دبیرخانه ارائه می‌نماید. این فرم که توسط خواهان تکمیل می‌شود، همانند فرم‌های دادخواست حقوقی مراجع دادگستری حاوی مشخصات خواهان یا وکیل او، خواننده، تعیین خواسته و بهای آن، دلایل و مستندات و شرحی از ادعای خواهان است. قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب در امور مدنی در خصوص شرایط دادخواست مقرر می‌دارد که دادخواست باید به زبان فارسی در روی برگ‌های چاپی مخصوص نوشته شود.

در فرم مذکور اقامتگاه باید با تمام خصوصیات از قبیل شهر و روستا و دهستان و خیابان به نحوی نوشته شود که ابلاغ به سهولت ممکن باشد. چنانچه خواهان یا خواننده شخص حقوقی باشد، در دادخواست نام و اقامتگاه شخص حقوقی، نوشته خواهد شد. در صورتی که هریک از اصحاب دعوا، عنوان قیم یا متولی یا وصی یا مدیریت شرکت و امثال آن را داشته باشد، در دادخواست باید تصریح شود. هرگاه در دادخواست، خواهان یا محل اقامت او معلوم نباشد، ظرف دو روز از تاریخ رسید دادخواست به موجب قراری که دبیر هیئت‌داوری (مسئول دبیرخانه هیئت‌داوری) صادر می‌کند، دادخواست رد می‌شود.

جهت سهولت دستیابی شاکیان به فرم مزبور، این فرم در تارنمای سازمان بورس و اوراق بهادار، زیرمجموعه معاونت حقوقی و بخش دبیرخانه هیئت‌داوری درج شده است.

(1) DAVARI.SEO.IR

۲- واریز هزینه داوری

به استناد بند ۴ ماده ۲۶ اساسنامه سازمان بورس و اوراق بهادار و مصوبه شورای عالی بورس و اوراق بهادار به تاریخ ۱۳۸۵/۱۲/۲۱، نرخ هزینه داوری توسط خواهان به حساب سازمان بورس و اوراق بهادار واریز و فیش آن ضمیمه پرونده می‌شود. این نرخ تا ده میلیون ریال مبلغ مورد اختلاف (خواسته) معادل یک میلیون ریال و نسبت به مازاد ده میلیون ریال ۱/۵ درصد از مبلغ خواسته است و به استناد ماده ۱۶ و بند الف ماده ۳۸ قانون مالیات بر ارزش افزوده مصوب ۸۷/۲/۱۷ مجلس شورای اسلامی، معادل ۴ درصد از هزینه داوری تعیینی به عنوان مالیات و عوارض به مبلغ مورد اشاره افزوده خواهد شد. لازم به ذکر است که مبلغ و مهلت و نتیجه عدم پرداخت هزینه در اختیاری که از دبیرخانه هیئت‌داوری ابلاغ می‌گردد، درج شده و در صورت عدم پرداخت این هزینه در مهلت مقرر، قرار رد دعوا از سوی دبیر هیئت‌داوری صادر می‌شود. در این صورت، خواهان دعوا می‌تواند ظرف ده روز پس از ابلاغ نزد هیئت‌داوری به قرار صادره اعتراض کند. در صورت تایید قرار، پرونده مختومه می‌شود. شایان ذکر است که اگر دعوی خواهان در هیئت‌داوری به اثبات برسد، این هزینه نیز به عنوان خسارات دادرسی مورد حکم قرار می‌گیرد و محکوم علیه موظف است آن را به خواهان بپردازد.

۳- ارائه مدارک و مستندات

خواهان باید برای اثبات ادعای خویش مدارک و مستندات خود را جهت درج در پرونده به دبیرخانه هیئت‌داوری ارائه دهد. ارائه اصل کلیه مدارک استنادی در جلسه اول رسیدگی ضرورت دارد. برابر ماده ۵۷ قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب در امور مدنی خواهان باید رونوشت یا تصویر اسناد خود را به دادخواست پیوست کند. رونوشت یا تصویر باید خوانا

و مطابقت آن با اصل گواهی شده باشد. مقصود از گواهی آن است که دفتر دادگاهی که دادخواست به آنجا داده می‌شود یا دفتر یکی از دادگاه‌های دیگر یا یکی از ادارات ثبت اسناد یا دفتر اسناد رسمی و در جایی که هیچ‌یک از آنها نباشد، بخشدار محل یا یکی از ادارات دولتی مطابقت آن را با اصل گواهی کرده باشد. در صورتی که رونوشت یا تصویر سند در خارج از کشور تهیه شده است، باید مطابقت آن با اصل در دفتر یکی از سفارتخانه‌ها یا کنسولگری‌های ایران گواهی شده باشد.

هرگاه اسنادی از قبیل دفاتر بازرگانی یا اساسنامه شرکت و امثال آنها مفصل باشد، قسمت‌هایی که مدرک ادعاست، خارج‌نویس، و پیوست دادخواست می‌شود. علاوه بر اشخاص و مقامات یاد شده، وکلای اصحاب دعوا نیز می‌توانند مطابقت رونوشت‌های تقدیمی خود را با اصل تصدیق کنند و پس از الصاق تمبر مقرر در قانون به مرجع صالح تقدیم نمایند.

خواهان باید اصل اسنادی را که رونوشت آنها را ضمیمه دادخواست کرده است، در جلسه دادرسی حاضر کند. خواننده نیز باید اصل و رونوشت اسنادی را که می‌خواهد به آنها استناد کند، در جلسه دادرسی حاضر نماید. رونوشت اسناد خواننده باید به تعداد خواهان‌ها به‌علاوه یک نسخه باشد. یک نسخه از رونوشت‌های یادشده در پرونده بایگانی، و نسخه دیگر به طرف تسلیم می‌شود. هرگاه یکی از اصحاب دعوا نخواهد یا نتواند در جلسه رسیدگی هیئت‌داوری حاضر شود، چنانچه خواهان است باید اصل اسناد خود را، و اگر خواننده است، اصل و رونوشت اسناد را به وکیل یا نماینده خود برای ارائه در هیئت‌داوری و ملاحظه طرف بفرستد و الا در صورتی که آن سند عادی باشد و مورد تردید و انکار واقع شود، اگر خواننده باشد از اعداد دلایل او خارج می‌شود و اگر خواهان باشد و دادخواست وی مستند به ادله دیگری نباشد، در آن خصوص ابطال می‌گردد. در صورتی که خواننده به واسطه کمی وقت یا دلایل دیگر نتواند

اسناد خود را حاضر کند، حق دارد تأخیر جلسه را درخواست کند، چنانچه هیئت‌داوری درخواست او را مقرون به‌صحت دانست، با تعیین جلسه خارج از نوبت، نسبت به موضوع رسیدگی کند.

۴- گواهی عدم‌سازش از کانون مربوطه

به استناد ماده ۳۶ قانون بازار اوراق بهادار مصوب آذرماه ۱۳۸۴ رسیدگی پرونده‌ها در هیئت منوط به عدم‌سازش طرفین اختلاف در کانون مربوطه یا کمیته حل اختلاف سازمان بورس و اوراق بهادار موضوع تبصره ماده ۳۳ قانون مزبور است. کانون یا کمیته مذکور پس از برگزاری جلسه جهت حل و فصل قضیه اختلافی و عدم‌حصول نتیجه اقدام به صدور گواهی عدم‌سازش می‌کند که این گواهی یکی از مقدمات طرح پرونده در هیئت‌داوری تلقی می‌شود. نکته شایان ذکر اینکه دعوی مربوط به عرضه اولیه موضوع ماده ۴۳ قانون بازار اوراق بهادار و دعوی عدم‌پرداخت سود توسط ناشران موضوع ماده ۱۵ قانون توسعه ابزارها و نهادهای مالی به گذراندن فرایند سازش نیاز ندارند و دعوی مربوط مستقیماً در هیئت طرح و پیگیری می‌شود؛ مگر اینکه در مورد اخیر هیئت‌داوری ارجاع به سازش را جهت حل و فصل اختلاف مناسب تشخیص دهد.

لذا در صورتی که فعالان بازار بدون گذراندن فرایند سازش مستقیماً به هیئت‌داوری طرح دعوا کنند، دادخواست آنان با اخطار رفع نقص مواجه خواهد شد.

۵- ارائه مدارک هویتی / نامه نمایندگی یا وکالتنامه معتبر

جهت احراز هویت خواهان، وی باید مدارک هویتی داشته باشد یا اگر درخواست رسیدگی را وکیل / نماینده قانونی ارائه کرده است، نامه نمایندگی یا وکالتنامه

معتبر به درخواست رسیدگی ضمیمه شود.

وزارتخانه‌ها، مؤسسات دولتی و وابسته به دولت، شرکت‌های دولتی، نهادهای انقلاب اسلامی و مؤسسات عمومی غیردولتی، شهرداری‌ها و بانک‌ها می‌توانند علاوه بر استفاده از وکلای دادگستری برای طرح هرگونه دعوا یا دفاع و تعقیب دعوی مربوط، از اداره حقوقی خود یا کارمندان رسمی خود با داشتن یکی از شرایط زیر به‌عنوان نماینده حقوقی استفاده کنند:

- ۱ - دارا بودن لیسانس در رشته حقوق با دو سال سابقه کار آموزی در دفاتر حقوقی دستگاه‌های مربوط
- ۲ - داشتن دو سال سابقه کار قضایی یا وکالت به شرط عدم محرومیت از اشتغال به مشاغل قضاوت یا وکالت.